

DÜNYA TƏCRÜBƏSİNDƏ MÜƏLLİM PEŞƏ STANDARTLARI

İLƏHƏ TAĞIYEVA, Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutunun Təhsildə nailiyyətlərin qiymətləndirilməsi şöbəsinin müdiri.

E-mail: ilaha.tagiyeva@arti.edu.az

<https://orcid.org/0009-0000-6452-5867>

ÜLKƏR BABAYEVA, Təhsil üzrə Doktor, Cons Hopkins Universiteti, ABŞ.

E-mail: ubabayeva@yahoo.com

<https://orcid.org/0000-0003-2376-994X>

Məqaləyə istinad:

Tağiyeva İ., Babayeva Ü. (2024).

Dünya təcrübəsində müəllim peşə standartları. *Azərbaycan məktəbi*.

№ 3 (708), səh. 20–28

DOI: 10.30546/32898065.2024.3.04

ANNOTASIYA

Məqalədə müəllim peşə standartlarının müxtəlif ölkələrdə tətbiqinə dair təcrübələr və onların təhsil sisteminə təsiri araşdırılıb. Təhlil edilənlər arasında ABŞ, Böyük Britaniya, Avstraliya, Çin, Rusiya, Finlandiya və Kanada kimi ölkələrin təcrübələri yer alır. Hər bir ölkənin standartlarının məqsədi və tətbiqi metodları baxılıb, onların təhsilin keyfiyyətinə və müəllimlərin peşəkar inkişafına təsiri qeyd edilib. Belə ki, ABŞ-də InTASC (Dövlətlərarası Müəllimlərin Qiymətləndirilməsi və Dəstəyi Konsorsiumu) və NBPTS (Peşəkar Tədris Standartları üzrə Milli Şura) standartlarının müəllimlərin peşəkar inkişafına və tədris prosesinə müsbət təsiri, Böyük Britaniyada müəllimlərin səmərəliliyini və təhsilin keyfiyyətini artırması, Avstraliyada AITSL (Avstraliya Tədris və Məktəb Rəhbərliyi İnstitutu) tərəfindən hazırlanan peşə standartlarının müəllimlərin davamlı peşəkar inkişafını təmin etməsi, Çin və Rusiyada isə müəllim peşə standartlarının tədrisin keyfiyyətini və müəllimlərin peşəkar səriştələrini yüksəltməsi uğurlu təcrübə kimi vurğulanıb. Ümumilikdə, ölkələrin təcrübəsinin araşdırılması zamanı, müəllim peşə standartlarının mahiyyəti, onların müəllimlərin səmərəliliyinə təsiri, müəllimlərin peşəkar inkişafını və təhsilin keyfiyyətini artırmaq üçün istifadə edilən metodlar diqqət mərkəzində olub. O cümlədən, hər bir ölkənin standartlarının özünəməxsus xüsusiyyətləri və bu standartların tətbiqi ilə əldə edilən müsbət nəticələr nəzərdən keçirilib. Məqalədə bu təcrübələrin Azərbaycan təhsili sisteminə faydalı ola biləcəyi və təhsilin keyfiyyətini artırmaq üçün tətbiqi imkanları vurğulanıb. Bu ölkələrin təcrübələrinin öyrənilməsi və tətbiqi Azərbaycan müəllimlərinin peşəkar inkişafı və təhsilalanların nailiyyətlərinin artırılmasına əhəmiyyətli töhfə verə bilər.

Açar sözlər: Müəllim peşə standartları, peşəkar inkişaf, tədris prosesi.

Məqalə tarixçəsi

Göndərilib: 02.09.2024

Qəbul edilib: 20.09.2024

TEACHER PROFESSIONAL STANDARDS IN THE WORLD EXPERIENCE

ILAHA TAGHIYEVA, Head of Department, Assessment of Educational Achievements, Institute of Education of the Republic of Azerbaijan.

E-mail: ilaha.tagiyeva@arti.edu.az

<https://orcid.org/0009-0000-6452-5867>

ULKAR BABAYEVA, Doctor of Education, Johns Hopkins University, US.

E-mail: ubabayeva@yahoo.com

<https://orcid.org/0000-0003-2376-994X>

To cite this article:

Taghiyeva I., Babayeva U. (2024). Teacher professional standards in the world experience. *Azerbaijan Journal of Educational Studies*. Vol. 708, Issue III, pp. 20–28

DOI: [10.30546/32898065.2024.3.04](https://doi.org/10.30546/32898065.2024.3.04)

ABSTRACT

The article investigated the practices of implementing teacher professional standards in different countries and their impact on the education system. Among the countries analyzed are the United States, the United Kingdom, Australia, China, Russia, Finland, and Canada. The purpose and application methods of each country's standards were reviewed, and their impact on the quality of education and the professional development of teachers was noted. Thus, the positive effect of InTASC (Interstate New Teacher Assessment and Support Consortium) and NBPTS (National Board for Professional Teaching Standards) standards on teacher professional development and the teaching process in the United States, the improvement of teacher performance and the quality of education in the United Kingdom, the professional standards developed by AITSL (Australian Institute for Teaching and School Leadership) in Australia to ensure the continuous professional development of teachers, and the standards of the teaching profession to improve the quality of teaching, and the professional competence of teachers in China and Russia were highlighted as successful practices. In general, the study of the practice of the countries focused on the essence of teachers' professional standards, their impact on teacher performance, and the methods used to improve both the professional development of teachers and the quality of education. In particular, the specific characteristics of each country's standards and the positive results achieved through these standards were considered. The article emphasized that these practices could be advantageous for the Azerbaijani education system and explored the possibilities of their application to improve the quality of education. The study and application of these countries' practices can make a significant contribution to the professional development of Azerbaijani teachers and the improvement of student achievements.

Keywords: Teacher professional standards, professional development, teaching process.

Article history

Received: 02.09.2024

Accepted: 20.09.2024

Giriş

Müasir təhsil sistemlərində müəllimlərin peşə standartlarının tətbiq olunması təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsində mühüm rol oynayır. Müəllim peşə standartları (MPS) müəllimlərin peşəkar bacarıq və biliklərini, həmçinin onların tədris prosesindəki davranışlarını tənzimləmək üçün əsas istiqamətləri müəyyən edir. Bu standartlar tədris keyfiyyətini yüksəltmək və təhsilalanların akademik və sosial inkişafına töhfə vermək məqsədi daşıyır. Azərbaycan təhsil sisteminin beynəlxalq səviyyədə rəqabətədavamlı olması üçün digər ölkələrin uğurlu təcrübələrinə müraciət edilməsi vacibdir. Belə ki, uğurlu təcrübələri araşdırmaqla onları Azərbaycan təhsilinə tətbiq etmək mümkündür. Başqa bir tərəfdən, fərqli ölkələrin standartlarını müqayisə edərək, Azərbaycanın təhsil sistemində ən uyğun olan yanaşmaları müəyyən etmək və bu yanaşmaları yerli şəraitə uyğunlaşdırmaq imkanlarından yararlanmaq olar. Həmçinin müəllim peşə standartlarının beynəlxalq təcrübələrə uyğun olaraq hazırlanması Azərbaycan müəllimlərinin qlobal təhsil arenasında rəqabətçiliyini artırır. ABŞ, Böyük Britaniya, Avstraliya, Çin, Rusiya, Finlandiya və Kanada kimi qabaqcıl təhsil sistemlərinə malik ölkələrin təcrübələri Azərbaycan üçün model rolunu oynaya bilər.

Bu məqalə ədəbiyyat icmalı xarakteri daşıyır, müəllim peşə standartlarının təhsilin keyfiyyətinə, müəllimlərin peşəkar inkişafına necə töhfə verdiyini və təhsilalanların nailiyyətlərini artırmaq üçün necə istifadə olunduğunu araşdırmaqla bağlı beynəlxalq təcrübələri və mövcud tədqiqatları nəzərdən keçirir.

Müəllim peşə standartları haqqında danışanda müəllim peşəsinin klassik tədqiqatçılarından olan Shulmana istinad etmək labüddür. Shulman (1987) qeyd edir ki, müəllim peşə standartlarının tətbiqi, müəllimlərin etik və peşəkar məsuliyyətlərini daha yaxşı anlamağa və riayət etməyə yönəldilib. Hargreaves və Fullan (2012) bildirlər ki, peşə standartları müəllimlərin tədris metodlarını inkişaf etdirmək və təhsil sahəsində davamlı inkişafı təmin etmək üçün mühüm bir

vəsitədir. Bu, təhsil sahəsindəki dəyişikliklərə cavab verməyə, müəllimlərin yeni yanaşma və texnologiyalar öyrənməsinə yol açır (Hargreaves & Fullan, 2012). Villegas-Reimers (2003) görə, inkişaf etmiş ölkələrdə müəllimlərin peşə standartları onların səriştələrini və tədris fəaliyyətlərini yüksək səviyyədə saxlamağa kömək edir. Müəllimlərin müntəzəm təlimlərə və sertifikatlaşdırma proseslərinə qatılması peşə standartlarının tətbiqində mühüm rol oynayır.

Amerika Birləşmiş Ştatlarında (ABŞ) müəllim peşə standartları, əsasən, Dövlətlərarası Müəllimlərin Qiymətləndirilməsi və Dəstəyi Konsorsiumu (InTASC) və Peşəkar Tədris Standartları üzrə Milli Şura (NBPTS) tərəfindən müəyyən edilir. InTASC və NBPTS tərəfindən hazırlanan standartlar müəllimlərin bilik, bacarıq və professional dəyərlərinə dair tələbləri irəli sürür və onların inkişafını dəstəkləyir. InTASC standartları ABŞ-də geniş şəkildə istifadə olunan müəllim peşə standartlarıdır. Bu standartlar dörd əsas sahəni əhatə edir (CCSSO, 2013):

- **Öyrənmələr və öyrənmə.** Müəllimlər öyrənmələrin müxtəlif ehtiyaclarını başa düşməli və fərdi fərqlərə uyğun tədris strategiyalarını tətbiq etməlidirlər.

- **Məzmun bilikləri.** Müəllimlər tədris etdikləri fənni dərin və müasir biliklərlə mənimsəməlidirlər.

- **Tədris təcrübələri.** Müəllimlər müxtəlif tədris metodlarını və texnologiyaları effektiv şəkildə tətbiq etməlidirlər.

- **Peşəkar məsuliyyətlər.** Müəllimlər peşəkar inkişaflarını davamlı təkmilləşdirməli və etik davranış normalarına riayət etməlidirlər.

NBPTS tərəfindən hazırlanan standartlar ABŞ-də müəllimlərin peşəkar inkişafını dəstəkləyir. NBPTS (2020) standartları beş əsas sahəni əhatə edir:

- **Öyrənmələri tanımaq.** Müəllimlər öyrənmələrin fərdi ehtiyaclarını və maraqlarını başa düşməlidirlər.

- **Məzmunu bilmək və tədris etmək.** Müəllimlər tədris etdikləri fənn üzrə hərtərəfli və müasir biliklərə malik olmalı, tədrisi keyfiyyətlə həyata keçirməlidirlər.

- **Öyrənməyə şərait yaratmaq.** Müəllimlər

öyrənənlərin fəal iştirakı və inkişafı üçün müsbət mühit yaratmalıdır.

- **Peşəkar inkişaf və liderlik.** Müəllimlər peşəkar inkişafını davam etdirməli və təhsildə liderlik etməlidirlər.

- **Etik davranış.** Müəllimlər etik davranış standartlarına əməl etməlidirlər.

ABŞ-də müəllim peşə standartlarının təhsilin keyfiyyətinə təsirini öyrənən çoxsaylı tədqiqatlar aparılıb. Darling-Hammond və Snyder (2000) yazır ki, InTASC standartları müəllimlərin peşəkar inkişafını dəstəkləyir və onların tədris prosesində daha effektiv olmalarına kömək edir. Bu tədqiqatın nəticələrinə görə, InTASC standartları müəllimlərin tədris metodlarının daha səmərəli olmasını təmin edir və bu da təhsilalanların nailiyyətlərinin artmasına səbəb olur. Eyni zamanda, bu standartlar müəllimlərin peşəkar inkişafını dəstəkləyir, onların tədris etdikləri fənləri daha dərin biliklərlə mənimsəmələrinə və öyrənənlərin fərdi ehtiyaclarını daha yaxşı başa düşmələrinə kömək edir (NBPTS, 2016). Eyni fikir Guskey (2002) tərəfindən də təsdiqlənir. Lakin müəllim peşə standartlarının tətbiqi zamanı bəzi problemlər meydana çıxır. Bu problemlər arasında standartların düzgün başa düşülməməsi (Supovitz, & Turner, 2000), müəllimlərin mövcud bilik və bacarıqlarının kifayət qədər olmaması və resursların məhdudluğu yer alır. Həmin problemlərin həlli üçün müəllimlərə daha çox dəstək verilməli və tətbiqi prosesi yaxşılaşdırılmalıdır (Desimone, 2009). Müəllim peşə standartlarının tətbiqi zamanı resursların kifayət qədər olmaması mühüm problemlərdən biridir. Təhsilverənlər lazımi resurslar olmadan standartları tətbiq etməkdə çətinlik çəkirlər. Bu problemlərin həlli üçün daha çox maliyyə və resurs ayrılmalıdır (Darling-Hammond, et al., 2017). Supovitz və Turner-in (2000) tədqiqatları göstərir ki, müəllim peşə standartlarının tətbiqi zamanı standartların düzgün anlaşılmaması ciddi problemlər yaradır ki, bu da tədris prosesinə mənfi təsir göstərir. Ona görə də müəllimlərin mövcud bilik və bacarıqlarının artırılması üçün əlavə təlimlər və peşəkar inkişaf proqramları təşkil edilməlidir (Goe və Stickler, 2008). Müxtəlif məktəblərin

yerləşdiyi ştatlar arasında standartların fərqli şəkildə tətbiq edilməsi müəllimlər üçün əlavə çətinliklər yaradır. Elmorenin (2002) tədqiqatında vurğulanır ki, təhsil sistemləri arasında daha çox koordinasiya və əməkdaşlıq olmalıdır.

Böyük Britaniyada müəllim peşə standartları Department for Education (DfE) tərəfindən müəyyən edilir və dörd əsas sahədə cəmlənir: peşəkar davranış, tədris keyfiyyəti, şagirdlərin inkişafına töhfə və davamlı peşəkar inkişaf. Bu standartlar müəllimlərin səriştələrini artırmaq və tədris keyfiyyətini yüksəltmək üçün nəzərdə tutulub (DfE, 2021). “Teachers’ Standards” sənədi 2011-ci ildə təqdim edilib və 2021-ci ildə yenilənib. Böyük Britaniyada müəllim peşə standartları müəllimlərin peşəkarlıq səviyyəsini müəyyən edir və onların qiymətləndirilməsi, peşə inkişafı və tədris prosesindəki səriştələrini inkişaf etdirmək üçün əsas meyarları təqdim edir. Bu sənəd məktəb rəhbərləri və müəllimlərin işini yaxşılaşdırmaq üçün etibarlı mənbədir (DfE, 2021). Ofsted-in (2014) tədqiqatında “Teachers’ Standards” sənədinin müəllimlərin səmərəliliyinə və təhsilin keyfiyyətinə müsbət təsir etdiyi aşkar edilib. Müəllimlər standartların iş fəaliyyətlərinə istiqamət verdiyini və onların tədris keyfiyyətini artırmağa kömək etdiyini bildirirlər. Menter və Hulme (2008) də öz tədqiqatlarında eyni nəticəyə gəlib. Hətta əlavə olaraq aşkar edib ki, bu nəinki təhsilin keyfiyyətinə müsbət təsir göstərir, eyni zamanda müəllimlərin peşəkar inkişafını artırır, bu isə məntiqi olaraq təhsilalanların nailiyyətlərini yüksəltməyə xidmət edir. Goe, Bell və Little də (2008) tədqiqatlarında müəllim peşə standartlarının tətbiqinin təhsilalanların nailiyyətlərinin artırılmasına müsbət təsir göstərdiyini qeyd edirlər. Buna baxmayaraq, MPS-nin məktəblərdə tətbiqi zamanı uyğunlaşdırılmış yanaşmalardan istifadənin əhəmiyyəti Coldwell və Simkins (2011), Sammons və həmkarları (2011) tərəfindən irəli sürülür.

ABŞ-də müəllimlərin üzləşdiyi problemlərə bənzər problemlər Böyük Britaniyada da aşkarlanıb: MPS-nin tətbiqi zamanı məktəblərdə müəllimlərin fərqli yanaşmalara uyğunlaşmada çətinliklə qarşılaşdıqları Carter (2015) tərəfindən

qeyd olunur. Lakin müəllimlərin əksəriyyəti standartların faydalı olduğunu və onların peşəkar inkişafını dəstəklədiyini bildirir.

Avstraliyada müəllim peşə standartları Avstraliya Tədris və Məktəb Rəhbərliyi İnstitutu (AITSL) tərəfindən hazırlanır və üç əsas sahəni əhatə edir: peşəkar biliklər, peşəkar təcrübə və peşəkar öhdəliklər (APST, 2011). AITSL (2022) müəllim peşə standartları, müəllimlərin öz sahələrində davamlı peşəkar inkişafını təşviq etmək və onların tədris prosesində daha effektiv olmalarını təmin etmək məqsədi daşıyır. Avstraliyanın müəllim peşə standartları sənədi müəllimlərin öyrənmə mühitindəki səriştələrini, tədris prosesində peşəkar inkişafını və şagirdlərin tədris nailiyyətlərini artırmaq üçün bir çərçivə təmin edir (APST, 2022). Bu tədqiqat müəllim peşə standartlarının təhsilverənlərin peşəkar inkişafına və tədris keyfiyyətinə müsbət təsir göstərdiyini vurğulayır (AITSL, 2011).

Tədqiqat, eyni zamanda, müəllimlərin tədris yanaşmalarını və sinif idarəçiliyi bacarıqlarının artdığını göstərir. Avstraliyada aparılan bəzi tədqiqatlar müəllimlərin standartlara uyğunlaşmada çətinlik çəkdiyini və əlavə təlim və dəstək ehtiyacı hiss etdiklərini vurğulayır. Məsələn, Mayer və Lloyd (2011) müəllimlərin peşə standartlarına uyğunlaşmanın onların fərdi təcrübələrinə və inkişaf səviyyələrinə görə dəyişdiyini qeyd edir. Bu uyğunlaşma xüsusilə yeni fəaliyyətə başlayan müəllimlər üçün çətin ola bilər. Bu səbəbdən də müəllimlərin standartlara uyğunlaşmasını asanlaşdırmaq üçün əlavə təlim və dəstək proqramları təşkil edilməlidir. Əlavə təlim proqramlarının vacibliyi 2005-ci ildə İngvarson və həmkarları tərəfindən diqqətə çatdırılıb və sonrakı illərdə dövlət qurumları tərəfindən həyata keçirilməsinə şərait yaradıb. AITSL-ə (2011) görə, sözügedən proqramlar müəllimlərin tədris prosesini standartlara uyğun qurmalarına və peşəkar inkişafını dəstəkləmələrinə kömək edib.

Çində müəllim peşə standartları təhsilin keyfiyyətini yüksəltmək və müəllimlərin peşəkar inkişafını təmin etmək məqsədilə hazırlanıb. Bu standartlar müəllimlərin peşəkar biliklərini, bacarıqlarını və dəyərlərini yüksəltmək üçün

əsas göstəricilər və prinsiplər təqdim edir. Çində müəllim peşə standartlarının tətbiqi geniş miqyasda həyata keçirilir və tədris keyfiyyətinin artırılmasına yönəlidir. Bu standartlar müəllimlərin peşəkar inkişaf proqramlarında istifadə edilir və onların səriştələrinin artırılması üçün təlimlər və seminarlarla dəstəklənir. Çin müəllim peşə standartlarının təhsilin keyfiyyətinə təsiri haqqında aparılan tədqiqatda müəllimlərin peşə standartlarına uyğun fəaliyyət göstərmələrinin tədris keyfiyyətini və şagirdlərin nailiyyətlərini artırdığı göstərilib (Liu & Xiu, 2019). Yang və Xu (2019) Çin müəllimlərinin peşəkar inkişafında müxtəlif problemləri və onların həlli yollarını müzakirə edir. Onlar peşəkar inkişafın hədəflərinin aydın olmamasını və bu səbəbdən də müəllimlərin peşəkar inkişafa motivasiyasının az olmasını vurğulayırlar. Problemin həlli üçün peşəkar inkişaf proqramlarının məqsədlərinin və gözləntilərinin aydın şəkildə müəllimlərə çatdırılmasının təmin edilməsinin vacibliyi qeyd olunur. Həmçinin tədqiqatda müəllimlərin məktəb mühiti və peşəkar inkişaf barədə düşüncələri araşdırılır və bu inkişafın nəzəri modelinin qurulması təklif edilir. Ümumiyyətlə, Çində müəllim peşə standartları üzrə aparılan tədqiqatlar müəllimlərin peşəkar inkişafı üçün müxtəlif strategiyalar və modellər irəli sürür və bu sahədəki mövcud vəziyyəti və inkişaf meyillərini əhatə edir.

Rusiyada müəllim peşə standartları sənədi “Pedaqoq” adlanır və sənəd təhsil prosesində nəzəri və metodiki biliklər, peşəkar bacarıqlar, müsbət motivasiya və real peşə təcrübəsinin inteqrasiyası kimi tələbləri özündə əks etdirir. Müəllim hazırlığı institutları bu standartları rəhbər tutaraq tədris proqramlarının məzmununu planlaşdırmalıdırlar. Rusiya Federasiyasında müəllim peşə standartları pedaqoji biliklər və bacarıqlar, tədris metodikası və strategiyaları, qiymətləndirmə və hesabatlılıq, peşəkar inkişaf və özünütəhsil istiqamətlərini əhatə edir (Ministerstva truda i sotsial'noy zashchity Rossiyskoy Federatsii, 2021).

Rusiyada müəllim peşə standartlarının tətbiqi və tətbiqi sahəsində müxtəlif araşdırmalar aparılıb. Bu tədqiqatlar müəllimlərin peşəkar

inkişafını, təlim metodlarını və tədris prosesində qarşıya çıxan problemləri əhatə edir. Belə ki, Chernobay və Tashibaevanın (2020) tədqiqat nəticələrinə görə, Rusiyada müəllimlərin peşəkar inkişaf proqramları strukturlaşdırılmış olsa da, müəllimlər tez-tez dəstək və resursların çatışmazlığından şikayətlənirlər. Gromova (2020) yazır ki, müəllimlərin onlayn tədris metodlarına adaptasiyası və yeni təhsil texnologiyaları ilə işləmək bacarıqlarının inkişafı onların peşəkar inkişafında vacib rol oynayır. Rusiyada müəllimlərin əksəriyyəti yeni müəllim peşə standartlarının tətbiqini qəbul edir və təhsilin keyfiyyətini artırmaq üçün vacib hesab edirlər. Lakin standartların tətbiqi zamanı bəzi müəllimlər adaptasiya çətinlikləri yaşayır və əlavə dəstək ehtiyacı hiss edirlər (Khanolainen, 2019).

Finlandiyada Finlandiyanın Milli Təhsil Agentliyi (FNAE) tərəfindən yayımlanan sənəd ölkədəki müəllimlərin və məktəb direktorlarının peşəkar inkişafını əhatə edən statistik məlumatlar və təhlillər təqdim edir. Bu sənəddə müəllimlərin təhsil alması, kvalifikasiyası, yaş və cinsiyyət bölgüsü, davamlı olaraq təlimlərə qatılması kimi mövzular ətrafı şəkildə araşdırılır (FNAE, 2018, 2019). Lakin Lavonenin (2020) tədqiqatına görə Finlandiyada müəllim standartları heç vaxt olmayıb. Bunun əvəzinə, müəllim təhsili üçün milli məqsədlər və ya strategiyalar mövcuddur ki, bu da Finlandiya cəmiyyətində müəllim peşəsinə verilən ortağ fikirləri çatdırmaq məqsədi daşıyır. Ən son milli müəllim təhsili məqsədləri 2016-cı ildə dizayn edilib və 2022-ci ildə yenilənib. Finlandiyada müəllim peşə standartlarına dair tədqiqat məqalələri, əsasən, ölkədə təhsil sisteminin və müəllimlərin peşəkar inkişafının yüksək səviyyəsini və effektivliyini vurğulayır. Sahlberg (2011) Finlandiya təhsil sisteminin əsas prinsiplərini və uğurlarını öz kitabında izah edir: Finlandiya təhsilinin uğurunun arxasında duran əsas səbəblərdən biri kimi məktəblərdə rəqabət əvəzinə əməkdaşlıq və bərabərlik prinsiplərinə əsaslanan mədəniyyətin qurulması qeyd olunur. Bundan əlavə, müəllimlərin muxtariyyəti, işlərinə olan yüksək inam və onların davamlı peşəkar inkişafı üçün yaradılan şərait

də vurğulanır. Müəllim hazırlığı proqramlarında edilən islahatlar müəllimlərin yeni tədris metodları və texnologiyalardan istifadə etməklə şagirdlərə daha müasir və effektiv təhsil vermək imkanlarını genişləndirir. Beləliklə, Finlandiyada tətbiq edilən təhsil proqramı və müəllim hazırlığı islahatları XXI əsr bacarıqlarının inkişafı üçün əlverişli mühit yaradır. Bu islahatlar şagirdlərin müasir dünyada uğur qazanması üçün zəruri olan bacarıqları qazanmasına kömək edir (Lavonen, 2020).

Kanadada müəllim peşə standartları hər bir əyalətin öz təhsil idarəsi tərəfindən tənzimlənir. Belə ki, Kanadada əyalətlərə görə müəllim peşə standartlarına dair nümunələr aşağıdakılardır:

- **Ontario.** Ontario College of Teachers (2016) tərəfindən hazırlanmış standartlar müəllimlər üçün etik davranışlar, peşəkar inkişaf və öyrənmə mühitləri haqqında istiqamətləri təmin edir.

- **British Columbia.** British Columbia Ministry of Education tərəfindən hazırlanmış standartlar müəllimlərin peşəkar məsuliyyətlərini və davranışlarını tənzimləyir (British Columbia Teacher Regulation Branch, 2019).

- **Alberta.** Alberta Education (2018) tərəfindən hazırlanmış standartlar müəllimlərin tədris keyfiyyətini və peşəkar standartlarını müəyyən edir.

- **Nova Scotia.** Nova Scotia-da müəllimlərin peşəkar standartlarını müəyyən edən sənəd müəllimlərin peşəkar davranışlarına və peşəkar inkişafına, tədris keyfiyyətinin yüksəldilməsinə dair gözləntiləri müəyyən edir (Nova Scotia Department of Education, 2017, 2023).

Müəllim peşə standartları Kanadanın müxtəlif əyalətlərində fərqli yanaşmalarla tətbiq olunsa da, ümumilikdə ortağ məqsədi müəllimlərin peşəkar inkişafını dəstəkləmək və onların tədris prosesində səmərəliliyini artırmaqdır. Bu standartlar müəllimlərə şagirdlərin öyrənmə təcrübəsini zənginləşdirmək və onların təhsil nailiyyətlərini artırmaq üçün əsas meyarlar kimi xidmət edir. İnnovativ və effektiv tədris metodları, davamlı peşə inkişafı və yüksək etik prinsiplər bu standartların əsas komponentləridir. Muijs və Lindsayanın (2008)

tədqiqatlarına görə, Kanadada müəllimlərin peşəkar inkişaf proqramları tədris keyfiyyətini artırmaq və ömürboyu öyrənmə mədəniyyətini təşviq etmək üçün effektiv vasitədir. Campbell və həmkarları (2017) müəllimlərin peşəkar inkişaf proqramlarının təhlilini apararaq Kanadada bu proqramlar vasitəsilə müəllimlərin yeni tədris metodları və strategiyaları öyrənərək daha effektiv tədris təcrübələri nümayiş etdirdiyini yazırlar. Eyni tədqiqata görə, müəllimlərin peşə standartlarından irəli gələn tələblər əsasında peşəkar inkişaf proqramları mütəmadi təkmilləşdirilir. Müəllimlərin bu proqramlarında aktiv iştirakı onların tədris metodlarını və təhsil prosesindəki effektivliyini artırır (Campbell et al., 2016). Kanadada müəllim peşə standartlarının tətbiqi müəllimlərin davranışlarını və motivasiyasını müsbətə doğru dəyişir. Belə ki, peşə standartları müəllimlərin öz peşələrinə daha məsuliyyətli yanaşmalarına səbəb olur (Day et al., 2007). Hargreaves və Fullannın (2012) tədqiqatına görə, Kanadada peşə standartlarının tətbiqi təhsil nəticələrində əhəmiyyətli müsbət dəyişikliklərə səbəb olur, xüsusilə şagirdlərin akademik nailiyyətləri yüksəlir və məktəb mədəniyyətində yeni yanaşma tətbiq edilir. Müəllim peşə standartlarının müsbət təsirlərinə dair bu sübutlar Kanadanın təhsil sisteminin inkişafında əhəmiyyətli rol oynayır.

Nəticə

Bu məqalədə müxtəlif ölkələrdə tətbiq olunan müəllim peşə standartları təcrübələrinə baxaraq, onların təhsil sisteminə təsirləri araşdırılır. Hər bir ölkənin təcrübəsi təhlil edilərkən müəllimlərin peşəkar inkişafı və təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsi sahəsində tətbiq edilən strategiyalar nəzərdən keçirilir. Bu təcrübələrin Azərbaycan təhsil sisteminə tətbiqi bir sıra faydalar təqdim edə bilər. Birincisi, bu təcrübələrin öyrənilməsi və uyğunlaşdırılması Azərbaycanın təhsil sisteminin qlobal səviyyədə rəqabət qabiliyyətini artırmaq üçün bir vasitədir. İkincisi, Azərbaycanın təhsil sistemində peşə standartlarının tətbiqi müəllimlərdə peşəkar dəyərlərin formalaşmasını təmin edə bilər.

Ümumilikdə, müəllim peşə standartlarının müxtəlif ölkələrdə tətbiqi təcrübələri göstərir ki, bu standartların Azərbaycanın təhsil sisteminə uyğun şəkildə tətbiq edilməsi təhsil sahəsində dayanıqlı inkişafa və uğura yol açar. Azərbaycan müəllimlərinin bu standartlardan istifadə edərək öz peşə biliklərini və bacarıqlarını inkişaf etdirmələri şagirdlərin akademik və sosial inkişafına müsbət təsir göstərir.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

- 1 Alberta Education. (2018). Teaching Quality Standard. Edmonton: Government of Alberta. <https://open.alberta.ca/publications/alberta-education-teaching-quality-standard>
- 2 Australian Institute for Teaching and School Leadership (AITSL). (2011). Australian Professional Standards for Teachers.
- 3 https://www.trb.nt.gov.au/system/files/uploads/files/2019/australian_professional_standard_for_teachers_final.pdf
- 4 Australian Institute for Teaching and School Leadership (AITSL). (2022). Australian Professional Standards for Teachers. <https://www.aitsl.edu.au/standards>, <https://www.aitsl.edu.au/docs/default-source/national-policy-framework/australian-professional-standards-for-teachers.pdf>
- 5 British Columbia Teacher Regulation Branch. (2019). Professional Standards for BC Educators. Victoria: Ministry of Education. https://www2.gov.bc.ca/assets/gov/education/kindergarten-to-grade-12/teach/teacher-regulation/standards-for-educators/edu_standards.pdf
- 6 Campbell, C., & Zeichner, K.M., Faubert, B., Hobbs-Johnson, A., (2017). The State of Educators' Professional Learning in Canada. Learning Forward The Professional Learning Association. https://www.researchgate.net/publication/325483416_The_State_of_Educators'_Professional_Learning_in_Canada
- 7 Campbell, C., Lieberman, A., & Yashkina, A. (2016). Teacher learning and leadership: Of, by, and for teachers. London, UK: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315673424>

- ⁸ Carter, A. (2015). Teachers' Standards and their implementation in schools: Challenges and opportunities. *Educational Review*.
- ⁹ https://dera.ioe.ac.uk/id/eprint/21832/7/Carter_Review_16012015_Redacted.pdf
- ¹⁰ Chernobay, E., & Tashibaeva, D. (2020). Teachers' Professional Development in Russia and Kazakhstan: Findings from the TALIS-2018 Survey. *Higher School of Economics*. issue 4, pages 141-164. DOI: <https://doi.org/10.17323/1814-9545-2020-4-141-164>
- ¹¹ Coldwell, M., & Simkins, T. (2011). Level models of continuing professional development evaluation: a grounded review and critique. *Professional development in education*, 37 (1), 143-157. DOI:10.1080/19415257.2010.495497
- ¹² Council of Chief State School Officers. (2013). *InTASC Model Core Teaching Standards and Learning Progressions for Teachers 1.0: A Resource for Ongoing Teacher Development*. Washington.
- ¹³ https://ccsso.org/sites/default/files/2017-12/2013_INTASC_Learning_Progressions_for_Teachers.pdf
- ¹⁴ Darling-Hammond, L., & Snyder, J. (2000). Authentic assessment of teaching in context. *Teaching and Teacher Education* 16 (2000) 523-545.
- ¹⁵ http://www.brjonesphd.com/uploads/1/6/9/4/16946150/authentic_assessment.pdf
- ¹⁶ Darling-Hammond, L., Hyster, M.E., & Gardner, M. (2017). Effective teacher professional development. *Learning Policy Institute*. <https://doi.org/10.54300/122.311>
- ¹⁷ Day, C., Sammons, P., Stobart, G., Kington, A., & Gu, Q. (2007). *Teachers Matter: Connecting Lives, Work and Effectiveness*. McGraw-Hill Education (UK).
- ¹⁸ https://www.researchgate.net/publication/273759998_Teachers_Matter_Connecting_Lives_Work_and_Effectiveness
- ¹⁹ Desimone, L.M. (2009). Improving impact studies of teachers' professional development: Toward better conceptualizations and measures. *Educational Researcher* 38(3):181-199. DOI:10.3102/0013189X08331140
- ²⁰ Department for Education (DfE). (2021). *Evaluation of the Teachers' Standards*. London: DfE. <https://www.gov.uk/government/publications/teachers-standards>
- ²¹ Elmore, R.F. (2002). Bridging the gap between standards and achievement: The imperative for professional development in education. Albert Shanker Institute. https://www.shankerinstitute.org/sites/default/files/Bridging_Gap.pdf
- ²² Finnish National Agency for Education. (2018). *Finnish Teachers and Principals in Figures*. <https://www.oph.fi/en/statistics-and-publications/publications/teachers-and-principals-finland-2019>
- ²³ Finnish National Agency for Education. (2019). *Teacher Competence Requirements*. <https://www.oph.fi/en/>
- ²⁴ Guskey, T. R. (2002). Professional development and teacher change. *Teachers and Teaching theory and practice*, Vol. 8, No. 3/4, 2002 DOI:10.1080/135406002100000512
- ²⁵ Goe, L., & Stickler, L.M. (2008). Teacher quality and student achievement: Making the most of recent research. *TQ Research & Policy Brief*. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED520769.pdf>
- ²⁶ Goe, L., Bell, C., & Little, O. (2008). Approaches to evaluating teacher effectiveness: A research synthesis. *National Comprehensive Center for Teacher Quality*. <https://www.wested.org/wp-content/uploads/goe-research-synthesis.pdf>
- ²⁷ Gromova, N.S., (2020). Digitalization of Education in Russia: From Modern Technologies to an Innovative Model of the Educational Environment. 2nd International Scientific and Practical Conference on Digital Economy. DOI:10.2991/aebmr.k.201205.009
- ²⁸ Hargreaves, A., & Fullan, M. (2012). *Professional Capital: Transforming Teaching in Every School*. Teachers College Press.
- ²⁹ https://books.google.az/books/about/Professional_Capital.html?id=2sRWQxBBs4C&redir_esc=y
- ³⁰ Ingvarson, L., Meiers, M., & Beavis, A. (2005). Factors affecting the impact of professional development programs on teachers' knowledge, practice, student outcomes and efficacy. *Education Policy Analysis Archives*, 13. DOI:10.14507/epaa.v13n10.2005
- ³¹ Khanolainen, D. (2019). Attitude of Russian teachers towards the new standards. *Quality Assurance in Education*, 27(3), 254-268. DOI: 10.1108/QAE-03-2018-0027.

- ³² Lavonen, J. (2020). Curriculum and Teacher Education Reforms in Finland That Support the Development of Competences for the Twenty-First Century. *Audacious Education Purposes* (pp.65-80). DOI:10.1007/978-3-030-41882-3_3
- ³³ Liu, P., & Xiu, Q. (2019). Teacher Professional Collaboration in China: Practices and Issues. *Beijing International Review of Education* 1(1):162-178. DOI:10.1163/25902547-00101012
- ³⁴ Mayer, D., & Lloyd, M. (2011). Professional learning: An introduction to the research literature. Australian Institute for Teaching and School Leadership. https://doereforms.weebly.com/uploads/5/3/5/2/53522887/professional_learning_an_introduction_to_the_research_literature_mayer_-amp-_lloyd_oct_2011.pdf
- ³⁵ Menter, I., & Hulme, M. (2008). Is small beautiful? Policy-making in teacher education in Scotland. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, 14(4), 319-330. DOI:10.1080/13540600802037744
- ³⁶ Muijs, D., & Lindsay, G. (2008). Where Are We at? An Empirical Study of Levels and Methods of Evaluating Continuing Professional Development. *British Educational Research Journal*, 34(2), 195-211. DOI:10.1080/01411920701532194
- ³⁷ Ministerstva truda i sotsial'noy zashchity Rossiyskoy Federatsii (2021). Professional'nyy Standart Pedagog (pedagogicheskaya deyatel'nost' v sfere doshkol'nogo, nachal'nogo obshchego, osnovnogo obshchego, srednego obshchego obrazovaniya) (vospitatel', uchitel') https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_155553/fcd5ad2f7bcae420af7b0e706a20935cafd7f5ec/
- ³⁸ National Board for Professional Teaching Standards (NBPTS). (2020). What Teachers Should Know and Be Able to Do. [nbpts.org](https://www.nbpts.org)
- ³⁹ National Board for Professional Teaching Standards (NBPTS). (2016). What Teachers Should Know and Be Able to Do. https://www.nbpts.org/wp-content/uploads/2017/07/what_teachers_should_know.pdf
- ⁴⁰ Nova Scotia Department of Education. (2017). Teachers' Professional Agreement and Classroom Improvements. Act, SNS 2017, c 1. Halifax: Government of Nova Scotia. <https://www.canlii.org/en/ns/laws/stat/sns-2017-c-1/latest/sns-2017-c-1.html>
- ⁴¹ Nova Scotia Department of Education. (2023). Code of Professional Conduct. Halifax: Government of Nova Scotia.
- ⁴² <https://nsbs.org/wp-content/uploads/2019/11/CodeofProfessionalConduct.pdf>
- ⁴³ Ofsted. (2014). The impact of "Teachers' Standards" on teacher quality. London: Ofsted.
- Villegas-Reimers, E. (2003). *Teacher Professional Development: An International Review of the Literature*. UNESCO: International Institute for Educational Planning. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000133010>
- ⁴⁴ Ontario College of Teachers. (2016). Standards of Practice for the Teaching Profession. Retrieved from Ontario College of Teachers. <https://www.oct.ca/public/professional-standards/standards-of-practice>
- ⁴⁵ Sahlberg, P. (2011). *Finnish Lessons: What Can the World Learn from Educational Change in Finland?* Teachers College Press.
- ⁴⁶ https://www.pedocs.de/volltexte/2015/11098/pdf/CEPSJ_2011_3_Franko_Rezension_Sahlberg_Finnish_lessons_what_can.pdf
- ⁴⁷ Sammons, P., Day, C., & Ko, J. (2011). Exploring variations in teachers' work, lives and their effects on pupils: Key findings and implications from a longitudinal mixed-method study. *British Educational Research Journal*. 33(5):681-701. DOI:10.1080/01411920701582264
- ⁴⁸ Shulman, L.S. (1987). Knowledge and Teaching: Foundations of the New Reform. *Harvard Educational Review*, 57(1), 1-22. <https://people.ucsc.edu/~ktellez/shulman.pdf>
- ⁴⁹ Supovitz, J.A., & Turner, H.M. (2000). The effects of professional development on science teaching practices and classroom culture. *Journal of Research in Science Teaching* 37(9):963-980. DOI:10.1002/1098-2736(200011)37:9<963::AID-TEA6>3.0.CO;2-0
- ⁵⁰ Yang, F., & Xu, Q. (2019). Teachers' Profession in Mainland China, Research Status and Development Trend of. In M. A. Peters (Ed.), *Encyclopedia of Teacher Education*. Springer, Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-13-1179-6_11-1